

PŔVODNÝ VEDECKÝ ČLÁNOK

**NOVÝ REGIONALIZMUS A ZMENA INTEGRAČNEJ PARADIGMY
V LATINSKEJ AMERIKE PO ROZPADE BIPOLÁRNEHO
USPORIADANIA SVETA**

Ing. Marián Šabo

ABSTRAKT

Integrácia mala v histórii Latinskej Ameriky vždy veľký význam. Procesy s ňou spojené sa zintenzívnili v druhej polovici 20. storočia a vyústili do troch vln regionalizmu. Tento príspevok sa zaoberá novým regionalizmom ako integračnou stratégiou zameranou na podporovanie rozvoja a zlepšenie medzinárodného postavenia Latinskej Ameriky. Nový regionalizmus sa vyznačuje multidimenzionálnym aspektom, v rámci ktorého došlo k rozšíreniu spolupráce aj do iných ako ekonomických oblastí. V deväťdesiatych rokoch 20. storočia sa rozvíjal formou otvoreného regionalizmu, ktorý vychádzal zo zásad Washingtonského konsenzu. Na začiatku 21. storočia však bol pre mnohé nedostatky odmietnutý a nahradený postliberálnym regionalizmom, ktorý posúva latinskoamerickú integráciu kvalitatívne dopredu, no musí sa vysporiadať s mnohými komplikáciami globalizovaného sveta.

Kľúčové slová: integrácia, Latinská Amerika, nový regionalizmus, postliberálny regionalizmus, UNASUR

ABSTRACT

Integration has always played a significant role in the history of Latin America. Processes of integration intensified in the second half of the 20th century and they led to three waves of regionalism. This paper deals with new regionalism as a strategy of integration aimed at fostering development and improving the world standing of Latin America. New regionalism is characterized by a multidimensional aspect which extended the areas of cooperation beyond the realm of economics. In the nineties it took the form of open regionalism which was based on the principles of the Washington Consensus. At the beginning of the 21st century, due to its shortages, it was replaced by postliberal regionalism which made a qualitative leap in the processes of Latin American integration but which also has to deal with many complications inherent to a globalized world.

Key words: integration, Latin America, new regionalism, postliberal regionalism, UNASUR

ÚVOD

Regionálna integrácia je v Latinskej Amerike významným prostriedkom na dosiahnutie rozvojových cieľov a plnohodnotného začlenenia regiónu Latinskej Ameriky do medzinárodného spoločenstva. Po skončení studenej vojny dochádza v medzinárodnom systéme k vytváraniu multipolárneho sveta a k zintenzívneniu procesov globalizácie. Jednotlivé štáty Latinskej Ameriky nie sú schopné zaujať v tomto systéme silnejšiu pozíciu, a preto má strategický význam prehlbovanie integrácie, keďže väčší a silnejší región má väčšiu šancu presadiť svoje záujmy. Rozvíjanie multilateralizmu v Latinskej Amerike nie je len odrazom národných záujmov, racionálnych preferencií, alebo funkčných faktorov. Existuje aj latinskoamerický multilateralizmus založený na identite a hodnotách, ktoré tradične určovali politiky regiónu. V týchto sa na jednej strane spája snaha o regionálnu integráciu a na druhej strane tradičná participácia na fungovaní medzinárodných organizácií a vytváraní medzinárodného práva. Unionizmus a regionálna integrácia sú charakteristickými znakmi zahraničnej a rozvojovej politiky tohto regiónu už od dosiahnutia nezávislosti na začiatku 19. storočia. V modernej, povojnovej histórii latinskoamerickej integrácie vznikli rôzne integračné paradigmy, ktoré reflektovali politické a socioekonomické modely jednotlivých období a viedli k trom vlnám regionalizmu:

- Zatvorený regionalizmus šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov 20. storočia, ktorý vychádzal predovšetkým z modelu industrializácie substitúciou dovozu a ktorý sa v súčasnosti označuje aj ako tzv. starý regionalizmus.
- Otvorený regionalizmus deväťdesiatych rokov 20. storočia a začiatku prvej dekády 21. storočia, ktorý predstavuje prvú vývojovú etapu nového regionalizmu.
- Postliberálny, resp. politicko-sociálny regionalizmus súčasnosti, ktorý nahrádza neolibérálnu paradigmu Washingtonského konsenzu otvoreného regionalizmu a predstavuje druhú vývojovú etapu nového regionalizmu.

Pojmy „otvorený“ a „zatvorený“ sa vzťahujú na stupeň, do akého regionálne zoskupenia umožnia nečlenským štátom prístup na svoje trhy. Z tohto hľadiska je otvoreným regiónom taký región, ktorý nemá skoro žiadne zahraničnoobchodné obmedzenia, čo kontrastuje so zatvoreným regiónom, kde takéto obmedzenia existujú. Zatvorený regionalizmus sa v Latinskej Amerike rozvinul v šesťdesiatych rokoch 20. storočia na základe odporúčaní Hospodárskej komisie pre Latinskú Ameriku a Karibik (CEPAL) v súlade s teóriou závislosti. Stúpenci tejto politiky zastávali názor, že štáty by mali vytvoriť regionálne zoskupenia s obchodnými bariérami voči zahraničným produktom, aby tak podporili industrializáciu regiónu a zabezpečili si lokálne odbytové trhy. Tomuto systému integrácie sa však nepodarilo dosiahnuť stanovené hospodárske ciele a v osemdesiatych rokoch 20. storočia sa dostal do vážnych problémov, čím sa skončilo obdobie starého regionalizmu. Naproti tomu, otvorený regionalizmus predstavoval v deväťdesiatych rokoch 20. storočia proces, prostredníctvom ktorého sa

latinskoamerické štáty snažili dosiahnuť väčšie a aktívnejšie zapojenie do medzinárodnej obchodnej výmeny. Štáty sa v rámci neho snažili získať čo najviac z regionálnej spolupráce, no neobmedzovali sa v počte ani type zahraničných partnerov. V otvorenom regionalizme sa spája snaha o posilnenie svojej pozície prostredníctvom regionálnych zoskupení s neoliberalným modelom odstraňovania obchodných prekážok.

Cieľom predkladaného článku je analyzovať zmeny v integračných procesoch Latinskej Ameriky, ku ktorým došlo začiatkom deväťdesiatych rokov 20. storočia v súvislosti s rozpadom bipolárneho usporiadania sveta. Hlavným objektom skúmania je paradigma nového regionalizmu, ktorá bezprostredne súvisí s týmto vývojom. Východiskom a parciálnym cieľom je komparácia nového regionalizmu s vývojom prístupu k integrácii v regióne Latinskej Ameriky v predchádzajúcich desaťročiach. Druhým parciálnym cieľom je analýza vývoja nového regionalizmu v priebehu poslednej dekády 20. storočia a prvej dekády 21. storočia a komparácia jeho dvoch vývojových prúdov, otvoreného a postliberalného regionalizmu, ktoré v tomto období vznikli.

1 Starý regionalizmus v Latinskej Amerike

Regionalizmus predstavuje komplexnú súčasť medzinárodných vzťahov, ktorá v sebe spája celý rad ekonomických a politických aspektov, ktoré sa premietajú do motívov, cieľov a postupov regionálnej integrácie¹. Regionalizmus, ako proces formovania regionálnych integračných zoskupení, sa začal prejavovať vo svete na začiatku 20. storočia. Podstatou tohto procesu bolo odstraňovanie diskriminačných prekážok obchodu medzi dvoma alebo viacerými štátmi a vytváranie prvkov spolupráce a koordinácie medzi nimi. Podľa Cihelkovej regionalizmus môžeme definovať ako takú hospodársku politiku štátu, ktorá vedie k liberalizácii vzťahov medzi dvoma alebo viacerými štátmi a prispieva tým k vytváraniu užších väzieb medzi nimi a k ich vzájomnej integrácii². Payne a Gamble definujú regionalizmus ako úsilie štátu alebo štátov o reorganizáciu daného regionálneho priestoru na základe určitých ekonomických a politických línií, pričom toto úsilie sa neustále vyvíja³.

Starý regionalizmus je spojený s obdobím studenej vojny a označuje stratégie ekonomickej integrácie, ktoré mali za cieľ prispieť k hospodárskemu rozvoju regiónu Latinskej Ameriky. V šesťdesiatych rokoch 20. storočia predstavovala regionálna integrácia kľúčový prvok ekonomickej agendy regiónu. Starý regionalizmus sa rovnako vzťahuje na ekonomickú integráciu a rozvojové politiky, ktoré presadzovala CEPAL od konca päťdesiatych rokov až do hospodárskej krízy v osemdesiatych rokoch 20. storočia. Tieto opatrenia sa zakladali na implementácii stratégie nahrádzania dovozu rozvíjaním národného a regionálneho priemyslu, zvyšovaním produktivity, zefektívňovaním výrobných procesov a vytváraním väčšieho regionálneho trhu.

Na základe týchto princípov vzniklo viacero subregionálnych a regionálnych zoskupení, pričom medzi najvýznamnejšie patrili Stredoamerický spoločný trh

---

¹ CIHELKOVÁ, E. – BLAŽEK, J. (2004): Teoretické prístupy k regionálnej integrácii, s. 1-22.

² CIHELKOVÁ, E. (2004): Nový regionalizmus: teorie a projevy ve světové ekonomice, s. 808.

³ PAYNE, A. – GAMBLE, A. (1996): Regionalism and World Order, p. 2.

(MCCA), Latinskoamerické združenie voľného obchodu (ALALC) a Andský pakt. Reálny úspech však dosiahol jedine MCCA, a to aj napriek niektorým bilaterálnym konfliktom, ako napr. v roku 1969 medzi Hondurasom a Salvádorom (tzv. futbalová vojna). MCCA prispel k výraznému zvýšeniu tempa hospodárskeho rastu a industrializácie v malých stredoamerických republikách až do krízy v osemdesiatych rokoch 20. storočia. Andskému paktu sa nikdy nepodarilo výraznejšie prispieť k rozvoju intraregionálneho obchodu, čo bolo dané najmä podobnosťou štruktúry vývozu jednotlivých členských krajín a absenciou skutočného regionálneho trhu. V rámci ALALC – teda zóny voľného obchodu medzi Mexikom a Južnou Amerikou – nikdy nedošlo k dokončeniu implementácie dohôd o liberalizácii obchodu a redukcii tarifných opatrení, a preto bola v roku 1980 pretransformovaná na Latinskoamerické združenie integrácie (ALADI), ktoré malo menej ambiciózne ciele.

Do osemdesiatych rokov 20. storočia reflektovali ALALC/ALADI, MCCA a Andský pakt regionalizmus, ktorý sa prostredníctvom protekcionizmu a vysokých colných bariér voči zahraničiu, snažil podporovať industrializáciu regiónu. Pod vplyvom teórie závislosti a vzťahov medzi centrom a periferiou bola integrácia vnímaná najmä ako nástroj priemyselného rozvoja a išlo o zatvorený regionalizmus podobný európskej integrácii a jej Spoločnej poľnohospodárskej politike. Do osemdesiatych rokov 20. storočia tak latinskoamerické integračné procesy reflektovali európsku integráciu, no v úplne inom regionálnom kontexte⁴. V konečnom dôsledku všetky tieto snahy skončili v dôsledku krízy v osemdesiatych rokoch 20. storočia neúspechom, čo sa prejavilo aj na postupnej erózii starého regionalizmu v Latinskej Amerike. V súvislosti s tým došlo k tomu, že latinskoamerický regionalizmus sa rozšíril o nové oblasti spolupráce a práve tento multidimenzionálny aspekt je charakteristickým znakom integračnej paradigmy nového regionalizmu v období po rozpade bipolárneho usporiadania sveta.

2 Nový regionalizmus v Latinskej Amerike

Nový regionalizmus predstavuje integračnú paradigmu, ktorej cieľom je podporovať rozvojové aktivity a zlepšiť medzinárodné postavenie krajín Latinskej Ameriky v globalizovanom svete. Začiatkom deväťdesiatych rokov 20. storočia sa v tomto regióne začali uplatňovať princípy nového regionalizmu ako rozvojovej stratégie s cieľom zlepšiť medzinárodnú konkurencieschopnosť a koordináciu predovšetkým hospodárskych, ale aj politických opatrení medzi členskými štátmi jednotlivých regionálnych zoskupení. Bolo tomu tak predovšetkým z toho dôvodu, že v období po skončení studenej vojny došlo v medzinárodných vzťahoch k významným zmenám. Po rozpade bipolárneho usporiadania sveta strategické smerovanie svetového ekonomického a politického systému určovala triáda ekonomickej moci v rámci procesov globalizácie. Regióny ako Latinská Amerika si začali uvedomovať stúpajúcu hrozbu marginalizácie v novom usporiadaní sveta, keďže prišli o strategický význam, ktorý mali počas studenej vojny. V tomto období zároveň dochádzalo k formovaniu a prehľbovaniu integračných procesov v regiónoch s najväčším vplyvom v medzinárodných vzťahoch (napr. EÚ, NAFTA). Zároveň sa USA usilovali o uzavretie bilaterálnych dohôd s mnohými štátmi Latinskej Ameriky, hoci nevylučovali ani

---

⁴ GRATIUS, S. (2012): El auge del regionalismo latinoamericano: ¿Más de lo mismo?, p. 15.

postup na multilaterálnej úrovni, ktorý neskôr vyústil do snahy o vytvorenie Amerického pásma voľného obchodu (FTAA – malo ísť o rozšírenie NAFTA na ďalšie štáty Latinskej Ameriky).

Po skončení studenej vojny tak došlo k výraznému pokroku v integračných procesoch v regióne, čo bolo dané najmä tým, že najvyšší predstavitelia štátov Latinskej Ameriky si uvedomili, že integrácia predstavuje vhodnú stratégiu na zlepšenie medzinárodného postavenia krajín regiónu, na posilnenie ich pozície v medzinárodných organizáciách a v medzinárodných rokovaniach, ako aj na úpravu vzťahov v rámci Latinskej Ameriky. V dôsledku toho došlo k akceptovaniu integračných procesov na základe paradigmy nového regionalizmu za jeden zo základných faktorov rozvojovej agendy.

Podľa Hettneho základný rozdiel medzi starým a novým regionalizmom spočíva v nasledovných aspektoch⁵:

- kým starý regionalizmus sa vyvíjal najmä v bipolárnom, a teda relatívne stálom rozdelení sveta, nový regionalizmus sa vyvíja v multipolárnom a rapídne sa meniacom svetovom usporiadaní,
- zatiaľ čo starý regionalizmus bol prevažne budovaný zhora-nadol, nový regionalizmus predstavuje demokratickejší rozvoj regionálnej integrácie ochotný zdieľať suverenitu s cieľom lepšie sa vysporiadať so svetovými výzvami,
- kým v ekonomickej rovine bol starý regionalizmus považovaný za dovnútra zameraný a protekcionistický, nový regionalizmus je otvorenejší, a teda aj kompatibilnejší s prepojenosťou svetovej ekonomiky,
- zatiaľ čo starý regionalizmus bol výrazne špecificky orientovaný (spravidla buď na ekonomickú, alebo politicko-bezpečnostnú oblasť), nový regionalizmus je viac prepojeným, komplexným a multidimenzionálnym procesom, ktorý spravidla zlučuje politické aj ekonomické motívy a nástroje,
- kým starý regionalizmus bol vnímaný predovšetkým ako užšia spolupráca medzi skupinou vzájomne susediacich a sebe blízkych (politicky, kultúrne, a pod.) štátov, nový regionalizmus tento model mení čo do okruhu partnerských krajín (vznikajú väzby naprieč svetovou ekonomikou), ale aj čo do charakteru účastníkov (k spolupráci dochádza aj medzi celými regiónmi, skupinami krajín alebo regionálnymi integračnými zoskupeniami).

Jedným z najdôležitejších znakov nového regionalizmu v Latinskej Amerike je práve skutočnosť, že došlo k podstatnému rozšíreniu základných cieľov v porovnaní s integračnými procesmi predchádzajúcich dekád, ktoré sa zameriavali predovšetkým na ekonomický aspekt. Nový regionalizmus predstavuje širší koncept, ako tradičná ekonomická integrácia, keďže okrem klasických štyroch slobôd zahŕňa aj spoluprácu a koordináciu na politickej úrovni, vytváranie nových inštitúcií a rozširovanie oblastí spolupráce. Nový regionalizmus reagoval na procesy globalizácie a vychádzal z

---

⁵ HETTNE, B. (2003): The New Regionalism Revisited, p. 23-24.

predpokladu, že nie je možné izolovať obchod a ekonomiku od zvyšku spoločnosti. Téza, že sociálny rozvoj musí sprevádzať hospodársky rozvoj, aby boli integračné snaženia úspešné, sa tu dostáva do kontrastu so starým regionalizmom, ktorý bol predovšetkým vnímaný ako proces ekonomickej integrácie. Nový regionalizmus tak prispel k rozšíreniu oblastí spolupráce na zahraničnú politiku, regionálnu bezpečnosť, sociálnu oblasť, migráciu, životné prostredie a iné, hoci je potrebné poznamenať, že sa mu to podarilo v rôznej miere a hĺbke⁶.

Významným rozlišujúcim znakom starého a nového regionalizmu je aj to, kto je považovaný za relevantného aktéra v integračných procesoch. Caballero označuje starý regionalizmus za „teóriu kooperatívnej hegemonie“ a „plánované zlúčenie národných ekonomík prostredníctvom kooperácie“, kde má štát hlavné postavenie⁷. Ide o pohľad, podľa ktorého väčšia ekonomická kooperácia vedie k väčšej politickej spolupráci medzi dvomi alebo viacerými štátmi a zároveň predpokladá, že štáty sú menej náchylné spolu viesť vojnu, pokiaľ sú spolu úzko hospodársky a obchodne prepojené. Tento proces je založený na medzivládnej spolupráci. Na druhej strane nový regionalizmus chápe integračné procesy ako nástroj, prostredníctvom ktorého sa viacero integrujúcich sa aktérov snaží dostať svoje záujmy do regionálnej agendy. V prípade starého regionalizmu má dominantné postavenie národný štát, no stúpenci nového regionalizmu zastávajú názor, že neštátni aktéri ako transnacionálne korporácie, mimovládne organizácie a iné záujmové spoločenské skupiny, sa musia brať do úvahy pri analyzovaní dôvodov, prečo a ako sa regióny integrujú. Na druhej strane však princípy nového regionalizmu umožňujú národným štátom získať si silnejšie postavenie v medzinárodných vzťahoch. Toto sa dosahuje zapojením do medzinárodných interakcií prostredníctvom regionálnych zoskupení, v ktorých má štát garantované, že si zachováva rozhodujúce postavenie v kľúčových otázkach. Menšie štáty sú tak menej vystavené globálnym vplyvom vďaka tomu, že sú súčasťou regionálnych celkov a hoci samé by na medzinárodných fórach neboli schopné dostatočne efektívne presadiť svoje záujmy, na regionálnej úrovni to vedia lepšie uskutočniť. Regionálne zoskupenie sa stáva aktérom negociácií s inými svetovými mocnosťami a umožňuje tak malému štátu efektívnejšie presadzovať jeho záujmy.

Tak starý, ako aj nový regionalizmus, považujú za jeden z hlavných podnetov regionálnej integrácie zahraničných aktérov. Podľa Söderbauma starý regionalizmus vychádza z európskej integrácie a procesu formovania EÚ⁸, zatiaľ čo Gamble a Payne tvrdia, že v novom regionalizme je dôležitým faktorom hegemonistické postavenie a vplyv USA v Latinskej Amerike a že to pôsobí ako hybná sila súčasných procesov integrácie⁹. Caballero kritizuje tieto dva prístupy, pretože podľa neho ani jeden z nich nevysvetľuje historické snahy o regionálnu integráciu pred druhou svetovou vojnou¹⁰.

---

⁶ SANAHUJA, J. A. (2007): Regionalismo e integración en América Latina: balance y perspectivas, pp. 75-106.

⁷ CABALLERO, J. (2007): Problematising Regional Integration in Latin America: Regional Identity and the Enmeshed State - The Central American Case.

⁸ SÖDERBAUM, F. (2004): Theories of New Regionalism, p. 1-22.

⁹ GAMBLE, A. – PAYNE, A. (2004). The World Order Approach, p. 43-63.

¹⁰ CABALLERO, J. (2007): Problematising Regional Integration in Latin America: Regional Identity and the Enmeshed State - The Central American Case.

Nový regionalizmus je charakteristický vysokou citlivosťou na externé faktory, a teda má výrazne defenzívnu povahu voči výzvam globalizácie. Model hospodárstva založený na vývoze a veľkej otvorenosti ekonomík vychádzajúci z princípov Washingtonského konsenzu predpokladá väčšiu externú zraniteľnosť prameniacu z nepredvídateľného vývoja na svetových trhoch. Pre rozvíjajúce sa štáty bolo imperatívom získať stabilný prístup na trhy rozvinutých štátov, kde však čelili pretrvávajúcemu protekcionizmu (napr. spoločná poľnohospodárska politika EÚ a obdobné protekcionistické opatrenia USA). Vo svetle tohto plnila integrácia funkciu zvyšovania medzinárodnej konkurencieschopnosti jednotlivých členských štátov, zlepšovania ich negociačnej pozície v medzinárodných rokovaniach o liberalizácii obchodu a pokiaľ by sa v týchto oblastiach nedarilo dosiahnuť dostatočný pokrok, aspoň by bolo možné sa spoľahnúť na vytvorenie, resp. rozšírenie regionálnych trhov v rámci daného integračného zoskupenia.

Nový regionalizmus si taktiež dáva za cieľ zvyšovať demokratickú legitimitu integračných procesov. Výhodiskom je predpoklad, že inštitúcie zriadené v rámci konkrétnych integračných zoskupení musia mať reprezentatívnu povahu, čo sa prejavuje vo vytváraní regionálnych parlamentov a inštitucionálnych mechanizmov konzultácií s občianskou spoločnosťou. Vo svojej podstate to predstavuje odpoveď na oslabovanie pozície národných vlád a štátnych inštitúcií pod vplyvom zintenzívňujúcich sa procesov globalizácie. Je potrebné však poznamenať, že v prípade mnohých latinskoamerických krajín má v otázke štátnej suverenity stále dominantné postavenie silný nacionalistický prvok, ktorý odmieta koncept zdieľanej suverenity mimo rámca štátu a znemožňuje efektívne rozvinutie supranacionálneho modelu integrácie.

Ďalším špecifickým znakom nového regionalizmu je, že spočiatku išlo o tzv. otvorený typ regionalizmu, čo sa prejavilo najmä v ekonomickej sfére aplikovaním zásad Washingtonského konsenzu, a to predovšetkým liberalizáciou obchodu. Otvorený regionalizmus bol charakteristický redukovaním zahraničnoobchodných prekážok a protekcionistických opatrení. V rámci otvoreného regionalizmu dochádzalo aj k podporovaniu eliminovania transakčných nákladov a iných administratívnych opatrení. Hoci otvorený regionalizmus predpokladá nízku úroveň protekcionizmu voči externému prostrediu, nevylučuje možnosť uzatvárania preferenčných dohôd vo vnútri daných integračných zoskupení. Bol tak v kontraste s predchádzajúcimi princípmi integračných procesov v Latinskej Amerike v rámci starého regionalizmu, ktoré vo svojej podstate predstavovali iba rozšírenie protekcionistických opatrení na širší región, resp. viac štátov (preto zatvorený regionalizmus)¹¹.

Nový regionalizmus, ktorý sa v Latinskej Amerike začal rozvíjať približne od roku 1990, sa 15 rokov vyvíjal pomerne stabilne, no rôznorodo. Mexiko sa v tomto období vzdialilo od ostatných krajín Latinskej Ameriky a vydalo sa na pragmatickú cestu užšej spolupráce so Severnou Amerikou podpísaním Severoamerickej dohody o voľnom obchode. Čile sa tiež držalo mimo rámca integračných procesov a zvolilo si cestu uzatvárania bilaterálnych dohôd. Ostatné krajiny sa zapojili do vytvárania regionálnych integračných zoskupení a vďaka tomu vznikli štyri dôležité samostatné

---

¹¹ SANAHUJA, J. A. (2007): Regionalismo e integración en América Latina: balance y perspectivas, pp. 75-106.

zskupenia, ktoré boli determinované historickými a geografickými faktormi a vzájomnou ekonomickou interdependenciou. Krajiny Karibiku, Strednej Ameriky a Andskej oblasti oživilo existujúce integračné zskupenia a v Južnej Amerike vzniklo jedno nové. V roku 1989 sa v rámci CARICOM-u začal proces vytvorenia spoločného trhu. V období rokov 1991 a 1993 sa MCCA pretransformoval na Stredoamerický integračný systém (SICA), ktorému sa v priebehu niekoľkých rokov podarilo vytvoriť zónu voľného obchodu a výrazne prispieť k zvýšeniu intraregionálneho obchodu. Andský pakt bol v roku 1991 transformovaný s cieľom zavŕšiť snahy o vytvorenie zóny voľného obchodu a v roku 1996 bol premenovaný na Andské spoločenstvo národov (CAN). Navyše, v roku 1991 bol vytvorený MERCOSUR, ktorý si hneď pri svojom vzniku kládol za cieľ vytvoriť colnú úniu (pre prehľad aktuálneho zamerania vybraných integračných zskupení v Latinskej Amerike pozri tab. 1).¹²

Tabuľka 1: Zameranie integračných zskupení v Latinskej Amerike

<i>Názov (rok vzniku)</i>	<i>Politické konzultácie</i>	<i>Zóna voľného obchodu</i>	<i>Colná únia</i>	<i>Spoločný trh</i>	<i>Hospodárska a menová únia</i>
ALADI (1980)		x			
ALBA (2004)	x				
CAN (1996)	x	x	neúplná		
CARICOM (1973)	x	x	x	cieľ	
CELAC (2010)	x				
FTAA (1994)	x	cieľ			
MERCOSUR (1991)	x	x	neúplná	cieľ	predmet rokovaní
NAFTA (1994)		x			
OAŠ (1948)	x				
SICA (1991)	x	x	x	cieľ	predmet rokovaní
Skupina Rio (1986)	x				
UNASUR (2010)	x				

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: GRATIUS, S. (2012): El auge del regionalismo latinoamericano: ¿Más de lo mismo?, p. 18.

2.1 Otvorený regionalizmus ako prvá vývojová etapa nového regionalizmu

Otvorený regionalizmus, ako nový vývojový prúd v rámci nového regionalizmu, sa rozvinul vďaka podpore CEPAL vyslovenej princípom Washingtonského konsenzu a bol tak spojený s menšou úlohou štátu v ekonomike, privatizáciou štátnych spoločností a podstatnou redukciou zahraničnoobchodných bariér v Latinskej Amerike. V rámci regionálnej integrácie postupne dochádzalo k otváraniu ekonomík členských štátov zahraničnej konkurencii a k znižovaniu

¹² SANAHUJA, J.A. (2012): Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamérica: El caso de UNASUR. pp. 19-72.

obchodných prekážok. Cieľom bolo vytvoriť mechanizmy, ktoré by podporili zapojenie sa do svetovej ekonomiky prostredníctvom subregionálnych dohôd o voľnom obchode a colných únií. CEPAL zastávala názor, že globalizácia, najmä vo svojom ekonomickom aspekte, predstavuje pozitívnu príležitosť a že tak regionálna integrácia môže zabezpečiť efektívne začlenenie sa do globálnej ekonomiky. Otvorený regionalizmus teda priamo podporoval procesy globalizácie¹³.

CEPAL spočiatku vychádzala z návrhu Severoamerickej dohody o voľnom obchode medzi USA, Kanadou a Mexikom, ktorá však v tom čase ešte nebola schválená a predstavovala základnú dohodu o voľnom obchode, ktorá sa nevenovala mnohým kľúčovým otázkam (pracovné právo, migrácia, životné prostredie) a nepočítala s mechanizmami politickej koordinácie. CEPAL v tom čase nerefletovala, že v prípade tejto dohody nešlo o integračné zoskupenie, ale o nástroj asymetrických vzťahov a nový prostriedok regulovania obchodu. Navyše sa CEPAL neusilovala vyvolať diskusiu o iných alternatívach k tým, ktoré presadzovali komerčné a ekonomické centrá severnej hemisféry¹⁴. Dôraz kladený v rámci otvoreného regionalizmu na čisto ekonomické formy integrácie zjednodušil realizáciu neoliberálnych reforiem, ktoré sa v Latinskej Amerike realizovali v deväťdesiatych rokoch 20. storočia a v prvej polovici prvej dekády 21. storočia. Otvorený regionalizmus sa tak zameriaval výlučne na trhovú stránku integrácie a nezahŕňal návrhy na integráciu v sociálnej, politickej alebo environmentálnej oblasti.

Najvýznamnejšou latinskoamerickou organizáciou, ktorá vznikla na takýchto základoch bol MERCOSUR, ktorý v plnej miere vychádzal z modelu ekonomického neoliberalizmu. Rovnako v tomto období vznikla aj samotná Severoamerickej dohoda o voľnom obchode, ktorá bola prvým príkladom asymetrickej dohody o voľnom obchode po línii sever-juh. Otvorený regionalizmus viedol aj k reformám už existujúcich zoskupení, ako napr. CAN, CARICOM, SICA. Konečným cieľom pod vplyvom USA bolo zjednotenie všetkých týchto subregionálnych zoskupení do jedného hemisférického zoskupenia, ktoré by ich zastrešovalo – FTAA. Refletovalo to celosvetový trend obchodnej liberalizácie v tomto období v rámci procesov globalizácie¹⁵.

Praktická implementácia princípov otvoreného regionalizmu však bola vo väčšine krajín veľmi selektívna a neúplná. Výsledky otvoreného regionalizmu v Latinskej Amerike po viac ako dvadsiatich rokoch vyznievajú protirečivo. Vo všeobecnosti sa podarilo naplniť základné východiskové predpoklady vytvorenia zón voľného obchodu, pričom z nich existuje iba niekoľko málo výnimiek. Vo všetkých integračných zoskupeniach však pretrváva viacero nedostatkov, ktoré sa nedarí eliminovať a ktoré sú zväčša netarifného charakteru. V prípade vytvárania colných únií nie je pokrok dostatočný a stále existuje veľké množstvo výnimiek. Najväčší pokrok v tomto ohľade dosiahol región Strednej Ameriky, a to najmä CARICOM, kde sa spoločné clo vzťahuje na 96% sadzovníka. V prípade MERCOSUR-u je to 85% a v prípade Andského spoločenstva iba 60%¹⁶. Navyše, po mnohých problémoch a

---

¹³ GUDYNAS, E. (2005): "Open Regionalism" or Alternative Regional Integration?

¹⁴ GUDYNAS, E. (2005): "Open Regionalism" or Alternative Regional Integration?

¹⁵ GRATIUS, S. (2012): El auge del regionalismo latinoamericano: ¿Más de lo mismo?, p. 15.

¹⁶ SANAHUJA, J. A. (2007): Regionalismo e integración en América Latina: balance y perspectivas, pp. 75-106.

oneskoreniach, sa predstavitelia štátov Andského spoločenstva dohodli, že nebudú ďalej pokračovať vo vytváraní colnej únie, pod čo sa významne podpísalo uzavretie bilaterálnych dohôd o voľnom obchode Kolumbie, Ekvádoru a Peru s USA. V oblasti vytvorenia colných únií tak môžeme konštatovať, že výsledky sú pomerne zmiešané a jedine Strednej Amerike sa podarilo naplniť stanovené ciele.

Pokiaľ za ukazovateľ úspešnosti ekonomickej integrácie berieme nárast intraregionálneho obchodu, tak z tohto hľadiska môžeme otvorený regionalizmus označiť za čiastočne úspešný, pretože objem intraregionálneho obchodu sa zvýšil a rástol rýchlejšie ako celkový zahraničný obchod v jednotlivých integračných zoskupeniach. Intraregionálny obchod sa na celkovom zahraničnom obchode síce podieľa iba 20%, no od roku 1990 došlo k päťnásobnému zvýšeniu jeho objemu¹⁷. Intraregionálny obchod sa výrazne rozvinul najmä v priemyselných výrobkoch a službách s väčšou pridanou hodnotou, zatiaľ čo export do ostatných častí sveta tvorili najmä nerastné suroviny a poľnohospodárska produkcia. No aj napriek tomu treba poznamenať, že podiel intraregionálneho obchodu na celkovom zahraničnom obchode zostáva vo väčšine štátov Latinskej Ameriky pomerne malý. Je tomu tak obzvlášť v prípade krajín MERCOSUR-u a Andského spoločenstva. Podpisuje sa pod to viacero faktorov¹⁸:

- nedostatočná komplementarita ekonomík jednotlivých členských štátov,
- nedostatky v infraštruktúre a fyzickej integrácii, čo sa prejavuje na výraznom zvýšení transportných nákladov v rámci regiónu,
- prijímanie jednostranných opatrení, ktoré sú v rozpore s komunitárnymi záujmami,
- makroekonomická nestabilita a vplyv finančných kríz,
- vplyv netarifných prekážok obchodu a
- prílišná orientácia krajín na export surovín (štáty Latinskej Ameriky v oblasti diverzifikácie exportu dosiahli iba minimálny pokrok).

V otázke harmonizácie makroekonomických politík je situácia ešte horšia. Stanovené ciele sa nedarí naplniť, najmä v dôsledku mnohých kríz, ktorými boli krajiny regiónu poznačené od polovice deväťdesiatych rokov 20. storočia. V konečnom dôsledku v súčasnosti ani nebadáť politickú vôľu pokračovať v tak ambiciózných projektoch ako napr. vytváranie spoločnej menovej oblasti.

Vážnym nedostatkom, ktorý bráni hlbšiemu rozvinutiu cieľov integrácie, koordinácii politík a prijímaniu spoločných noriem, je nedostatočné inštitucionálne zriadenie vo väčšine regionálnych zoskupení. Zdrojom tohto nedostatku je nedostatočná vôľa vytvoriť supranacionálne inštitúcie a delegovať na ne dostatočné kompetencie, čo je odrazom pretrvávajúceho medzivládneho prístupu k integrácii. Absencia supranacionálnych orgánov a autonómneho právneho systému s priamym účinkom a prednosťou pred vnútroštátnym systémom práva, ako aj relatívna slabosť mechanizmov riešenia sporov, predstavujú vážnu prekážku pre účinné napĺňanie

---

¹⁷ CEPAL. (2012). Estadísticas e indicadores.

¹⁸ SANAHUJA, J.A. (2012): Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamérica: El caso de UNASUR. pp. 19-72.

cieľov integrácie¹⁹. Vzťahy v rámci MERCOSUR-u upravuje viac ako 1700 právnych noriem, no aj napriek existencii Stáleho odvolacieho súdu, pretrvávajú problémy s aplikáciou práva prameniace predovšetkým z nekompatibility komunitárnych a vnútroštátnych noriem. Durán a Maldonado odhadujú, že spomedzi všetkých týchto právnych noriem bolo len niečo vyše 50% prenesených do vnútroštátneho práva a reálne aj vstúpili do platnosti²⁰.

Ďalší nedostatok otvoreného regionalizmu spočíva v jeho vnímaní vzťahov medzi štátmi, kde sa môže zdať, že tieto existujú v akomsi geopolitickom vákuu. Nezhľadňuje regionálne konflikty, diplomatické spory, dopady na národnú bezpečnosť alebo súperenie o moc v regióne a na medzinárodnej scéne. Na základe tejto koncepcie sa môže zdať, že vzťahy medzi štátmi sa odohrávajú výlučne vo forme obchodných vzťahov a že mnohým vážnym problémom Latinskej Ameriky (pohraničné konflikty, pašovanie drog, migrácia, a iné) sa nevenuje žiadna pozornosť, alebo že budú vyriešené prostredníctvom obchodu²¹. V tomto kontexte ďalšou sférou, kde sa nedarí dosiahnuť žiadané pozitívne prínosy integrácie, je oblasť zahraničnej politiky. Jednotlivé členské štáty zväčša nie sú schopné dohodnúť sa na spoločnej pozícii a koordinovanom postupe na medzinárodných fórach. Podpisuje sa pod to nedostatok mechanizmov, ktoré by umožnili zosúladiť postoje vybraných aktérov, ale aj značná rozdrobenosť a odstredivé sily pôsobiace v rámci integračných procesov otvoreného regionalizmu. Od druhej polovice deväťdesiatych rokov 20. storočia bola regionálna integrácia v Latinskej Amerike nepriaznivo ovplyvnená uzatváraním dohôd s aktérmi mimo tohto regiónu. Väčšinou to bolo dané proliferáciou obchodných vzťahov, tak bilaterálnych, interregionálnych, ako aj multilaterálnych, s USA, EÚ, ale aj s ázijskými krajinami. V niektorých prípadoch tak dochádza k rozporu a vzájomnému vylúčeniu medzi tým, čo je v týchto zmluvách dohodnuté a tým, k čom sa vybrané štáty zaviazali v rámci integračných procesov. Vzniká tak situácia, ktorá oslabuje vnútornú kohéziu každého zoskupenia a má nepriaznivý vplyv na ich ďalší vývoj.

Rozvíjanie ekonomickej integrácie prostredníctvom bilaterálnych dohôd o voľnom obchode po línií sever-juh spôsobuje vážne problémy pre ďalší vývoj a prehlbovanie regionálnej integrácie v rámci Latinskej Ameriky. Uzatváranie obchodných dohôd s tretími štátmi vyvoláva rozpory medzi jednotlivými členskými štátmi integračných zoskupení. V konečnom dôsledku majú tieto dohody diskriminačný vplyv na intraregionálny obchod, čím znižujú ekonomické opodstatnenie regionálnej integrácie. Navyše, dohody s tretími štátmi zvyčajne pokrývajú širšie spektrum produktov a služieb a majú tiež väčšiu právnu vymožiteľnosť, ako aj skutočne záväzné právne normy a efektívnejšie mechanizmy riešenia sporov. Sprievodným javom je, že regionálne integračné zoskupenia sú tak nútené k prijímaniu noriem, ktoré sú s týmito v súlade. Pokiaľ k tomu nedochádza, dané integračné zoskupenia sa vystavujú riziku, že sa stanú irelevantnými, keďže niektoré štáty uprednostňujú vzťahy s tretími štátmi. Negatívom je, že vzhľadom na

---

¹⁹ SANAHUJA, J.A. (2012): Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamérica: El caso de UNASUR. pp. 19-72.

²⁰ DURÁN, J. – MALDONADO, R. (2005). América Latina y el Caribe: La integración regional en la hore de las definiciones, pp. 27-42.

²¹ GUDYNAS, E. (2005): "Open Regionalism" or Alternative Regional Integration?

asymetrické postavenie v rokovaníach so štátmi po línii sever-juh, môže dochádzať k tomu, že dosiahnuté dohody sú výhodnejšie práve pre rozvinuté štáty. Pokiaľ sa dostatočne nezvážia dopady liberalizácie a s tým spojené náklady, môže sa to v konečnom dôsledku nepriaznivo prejaviť na výrobnú kapacitu, zamestnanosť, rastúcej chudobe, nerovnosti a sociálnom vylúčení v latinskoamerických štátoch²².

Do rámca nového regionalizmu spadá aj problematika riešenia sociálnych problémov, no ani v tejto oblasti sa v rámci otvoreného regionalizmu nepodarilo dosiahnuť výraznejší pokrok. Reálne sa teda jednotlivé integračné zoskupenia iba málo zaoberajú cieľmi a prostriedkami na riešenie sociálnej nerovnosti a rozvojovej agendy, ktoré tak zostávajú v plnej miere v kompetencii jednotlivých vlád. Je to dané tým, že väčší dôraz bol venovaný, a teda aj väčší pokrok bol dosiahnutý v oblastiach negatívnej integrácie zameranej na elimináciu prekážok voľného obchodu namiesto rozvíjania pozitívnej integrácie, ktorá by sa zameriavala na rozvíjanie spoločných politík a vytváranie inštitúcií.

2.2 Postliberálny regionalizmus ako reakcia na nedostatky otvoreného regionalizmu

Paradigma otvoreného regionalizmu vychádzajúca z Washingtonského konsenzu a otvárania sa zahraničiu začala byť prvýkrát výraznejšie spochybňovaná po argentínskej finančnej kríze v roku 2001. K vzniku novej integračnej paradigmy prispelo aj zlyhanie projektu FTAA v roku 2005 a prezidentské obdobie Lulu da Silvu v Brazílii, ktorý sa veľkou mierou zasadil za prehlbenie integračných procesov v Latinskej Amerike. V tomto období tak latinskoamerická integrácia dostala nový impulz a došlo k jej transformácii na iných základoch. Výsledkom bolo vytvorenie alternatívy k otvorenému regionalizmu v podobe tzv. postliberálneho regionalizmu, ktorý predstavuje druhú vývojovú etapu nového regionalizmu²³.

Postliberálny regionalizmus vychádza z odmietnutia princípov neoliberalizmu, na ktorých sa zakladal otvorený regionalizmus dekády deväťdesiatych rokov 20. storočia. Táto stratégia je motivovaná cieľavedomou snahou o dosiahnutie väčšej autonómnosti na medzinárodnej scéne, predovšetkým vo vzťahu k USA. Po 11. septembri 2001 vyhlásili USA „globálnu vojnu proti terorizmu“, čo sa na Latinskej Amerike prejavilo nepriamo, a to konkrétne poklesom významu tohto regiónu pre USA. Kombinácia unilateralizmu USA, ich nejasného postoja k latinskoamerickému regiónu a prikladanie dôrazu na neoliberalnú agendu v podobe obchodných dohôd, vytvorila podmienky a predpoklady na realizáciu snahy o dosiahnutie väčšej autonómnosti v medzinárodnom systéme, a to predovšetkým vo väčšine štátov Južnej Ameriky. Tým, že USA sústredili svoju pozornosť na Afganistan a Irak, vznikol politický priestor pre novú vlnu latinskoamerických regionálnych procesov, ktoré reflektovali odmietnutie hegemonizmu a tradičného intervencionizmu USA²⁴. Navyše aj zlyhanie FTAA, neúspech rokovaní z Dohá o liberalizácii obchodu v rámci WTO

---

²² SANAHUJA, J.A. (2012): Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamérica: El caso de UNASUR. pp. 19-72.

²³ SANAHUJA, J.A. (2012): Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamérica: El caso de UNASUR. pp. 19-72.

²⁴ SERBIN, A. (2011). Regionalismo y soberanía nacional en América Latina: los nuevos desafíos, pp. 49-98.

a neskôr aj svetová finančná kríza, prispeli k rozvinutiu nového typu latinskoamerického regionalizmu, ktorý má jednoznačne politický aspekt. Hoci nejde o návrat k zatvorenému regionalizmu, povaha integrácie sa mení z výrazne ekonomického zamerania deväťdesiatych rokov 20. storočia, na politickú a rozvojovú spoluprácu²⁵. Zároveň sa tu prejavuje tendencia o dosiahnutie väčšej regionálnej autonómnosti a identity na medzinárodnej scéne, čo je však stále rámcované národnými záujmami a tradičným vnímaním štátnej suverenity, ako aj z toho vyplývajúcich obmedzení pre inštitucionálnu formu konkrétnych integračných procesov²⁶.

Orientáciu na väčšie sústredenie sa na latinskoamerické prvky v integračných procesoch dobre symbolizuje Bolívarská aliancia, ktorá vznikla ako alternatíva k FTAA a išlo o projekt ideologicky protikladný k snahám USA. ALBA odmietla tradičné dohody o voľnom obchode a namiesto nich navrhla alternatívu v podobe ľudových obchodných dohôd, ktoré sa zakladajú na komplementárnej a solidárnej obchodnej výmene zameranej na zlepšenie sociálno-ekonomickej situácie v zúčastnených krajinách.

K rozvoju postliberálneho regionalizmu prispelo aj to, že v druhej polovici prvej dekády 21. storočia sa ľavicové vlády ujali moci vo väčšine štátov Latinskej Ameriky a začali zavádzať nový socioekonomický model, ktorý sa viac zameriava na posilnenie úlohy štátu ako hlavného realizovateľa rozvoja. Mnohé vlády štátov regiónu sa inšpirovali príkladom Brazílie a Venezuely a začali podporovať väčšie štátne zásahy do ekonomiky, zavádzať opatrenia na podporu sociálneho rozvoja a pristúpili k väčšej regulácii trhov. Pozornosť sa venovala tiež odstraňovaniu asymetrií v integračných procesoch²⁷.

Postliberálny regionalizmus začína mať v integračných procesoch v Latinskej Amerike dominantné postavenie približne od roku 2005. Dva najvýznamnejšie príklady integračných zoskupení vytvorených na základe jeho princípov sú Bolívarská aliancia (ALBA) a Únia juhoamerických národov (UNASUR). Ani jedna z nich sa nepokúša definovať sa na tradičných princípoch ekonomickej integrácie, t. j. na stupňoch zóny voľného obchodu, colnej únie, alebo spoločného trhu²⁸. Hoci ALBA a UNASUR sú odlišné v cieľoch a štruktúre, majú nasledovné spoločné prvky²⁹:

- zahrnutie politického aspektu do zahraničnej politiky a do rozvojovej agendy a kladenie menšieho dôrazu na obchodnú agendu a ekonomickú liberalizáciu, ktorá mala predtým v týchto oblastiach dominantné postavenie,
- prístup k rozvojovej agende, ktorý nevychádza zo zásad Washingtonského konsenzu a odmieta neoliberalizmus, otvorený regionalizmus a jeho zameranie sa na liberalizáciu obchodu,

---

²⁵ GRATIUS, S. (2012): El auge del regionalismo latinoamericano: ¿Más de lo mismo?, p. 16.

²⁶ SANAHUJA, J.A. (2012): Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamérica: El caso de UNASUR. pp. 19-72.

²⁷ GRATIUS, S. (2012): El auge del regionalismo latinoamericano: ¿Más de lo mismo?, p. 15.

²⁸ SANAHUJA, J. A. (2007): Regionalismo e integración en América Latina: balance y perspectivas, pp. 75-106.

²⁹ SANAHUJA, J.A. (2012): Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamérica: El caso de UNASUR. pp. 19-72.

- návrat štátu do politiky, predovšetkým do zahraničných vzťahov a ekonomického a sociálneho rozvoja. Štátni aktéri majú silnejšie postavenie ako aktéri súkromného sektora a trhové sily modelu otvoreného regionalizmu,
- snaha o dosiahnutie väčšej autonómnosti vo vzťahu k trhovým mechanizmom v rozvojovej oblasti a vo vzťahu k zahraničnej politike USA v medzinárodných vzťahoch,
- väčší význam je pripisovaný pozitívnej integrácii, čo sa prejavuje vo vytváraní spoločných inštitúcií a politik a vo väčšej spolupráci v nekomerčných oblastiach. Indikuje to aktívnu agendu spolupráce po línii juh-juh vo vnútri regiónu Latinskej Ameriky a vznik nových mechanizmov a oblastí spolupráce v oblastiach ako energetická bezpečnosť, koordinácia makroekonomických politik, spolupráca v menovej oblasti a financovanie rozvojovej pomoci,
- snaha o odstránenie nedostatkov, ktoré znemožňujú dosiahnutie pokroku v sociálno-ekonomickom rozvoji, a to najmä v oblasti infraštruktúry, s cieľom uľahčiť cezhraničnú spoluprácu,
- venovanie väčšej pozornosti sociálnym témam a snahám o redukciu asymetrií v rozvojovej oblasti (predovšetkým redukcia chudoby a nerovnosti).

V týchto spoločných charakteristikách sa prejavuje odmietnutie neoliberálnych politik Washingtonského konsenzu, na ktorých bol založený otvorený regionalizmus predchádzajúceho obdobia. Neoliberalizmus, otvorený regionalizmus a globalizáciu mnohé štáty Latinskej Ameriky vnímajú ako prejav stálej hrozby zasahovania do vnútorných záležitostí a snáh o oslabenie národného štátu a jeho schopnosti zabezpečovať socioekonomický rozvoj. Táto kritická interpretácia regionálnej integrácie a globalizácie sa snaží o realizáciu defenzívnych multilaterálnych a regionálnych stratégií, pričom východiskom je návrat k silnému štátu a potreba vytvorenia silných regionálnych zoskupení, ktoré by boli protiváhou USA a medzinárodných finančných inštitúcií (ako napr. MMF). Regionalizmus a regionálna integrácia sa tak stávajú nástrojom suverénneho národného štátu. V tomto postliberálnom vnímaní regionalizmu teda nedochádza ku konfliktu medzi nacionalizmom a regionalizmom, ktorý už nie je v rozpore s princípom národnej suverenity. Podľa Serbina sa v regióne konštituuje nový typ nacionalizmu, ktorý sa nestavia proti regionálnym organizáciám, pretože tieto sú potrebné na zabezpečenie autonómnosti národných štátov voči externým hrozbám³⁰.

Integračné procesy v rámci postliberálneho regionalizmu si tak dávajú za cieľ zlepšiť postavenie regiónu Latinskej Ameriky na medzinárodnej scéne a predstavujú stratégiu prispôsobenia sa výzvam globalizácie³¹. Národné štáty dospeli k záveru, že v niektorých oblastiach je prospešnejšie spojiť sa a postupovať koordinovane na regionálnej úrovni. Vzhľadom na rastúcu regionálnu a globálnu interdependenciu došlo

³⁰ SERBIN, A. (2010). De despertares y anarquías de la concertación regional, pp. 6-12.

³¹ ARENAL, C. (2009): Mundialización, creciente interdependencia y globalización en las relaciones internacionales, pp. 181-268.

k prehodnoteniu niektorých národných záujmov na záujmy spoločné (pre Latinskú Ameriku, alebo jednotlivé subregióny). Agenda jednotlivých regionálnych organizácií, ktoré v tomto období vznikli, alebo boli zreformované, sa preto rozšírila o koordináciu zahraničných politík, o záležitosti regionálnej bezpečnosti, o oblasť životného prostredia, migrácie a mnohých iných tém, v ktorých existujú spoločné národné záujmy a v prípade ktorých národné inštitúcie nevedeli riešiť tieto oblasti efektívnejšie³².

ZÁVER

Vo svojich počiatkových fázach bol latinskoamerický regionalizmus chápaný ako prostriedok ochrany národných trhov členských štátov pred zahraničnou konkurenciou využívaním protekcionistických opatrení v rámci jednotlivých integračných zoskupení. Starý regionalizmus bol navyše charakteristický tým, že v ňom mal dominantné postavenie ekonomický aspekt a politický aspekt bol vyčlenený do iných organizácií, resp. dohôd.

Po skončení studenej vojny dochádza v otázke integrácie v regióne Latinskej Ameriky ku kvalitatívnej zmene. Hlavné ciele integrácie sa začínajú postupne rozširovať a zahŕňajú aj iné oblasti okrem ekonomickej, ktorá je však naďalej kľúčová. Bolo tomu tak z dôvodu zmeny v medzinárodných vzťahoch po rozpade bipolárneho sveta, ktorá sa prejavila v narastajúcej dominancii triády ekonomickej moci a predovšetkým pod vplyvom urýchlenia procesov globalizácie presadzovanej USA. Zároveň dochádza k prehĺbovaniu integrácie tak v Európe, v podobe vytvorenia Európskej únie, ako aj v Severnej Amerike, kde došlo k vytvoreniu Severoamerickej dohody o voľnom obchode. Postupne sa začal vytvárať medzinárodný systém, v ktorom boli dôležité silné regióny.

Krajiny Latinskej Ameriky si začali byť vedomé hrozby marginalizácie v novom usporiadaní sveta, keďže stratili strategický význam, ktorý mali počas studenej vojny. Ak si chceli zlepšiť svoju pozíciu a medzinárodné postavenie vo svete a zvýšiť vplyv v medzinárodných organizáciách, bolo nevyhnutné, aby doterajšie integračné procesy prehĺbili a rozšírili. Hovoríme teda o kvalitatívnej inej forme integrácie, ktorá sa zvykne označovať ako tzv. nový regionalizmus.

Nový regionalizmus sa tak odlišuje zmenou prístupu k regionálnej integrácii a existenciou nových druhov regionálnych dohôd, ktoré zahŕňajú aj iné oblasti spolupráce ako len ekonomickú. Charakteristický je rozmachom medzinárodného obchodu a investícií, oživením existujúcich a výrazným rozvojom nových integračných zoskupení. Tieto zmeny súvisia najmä s potrebou reagovať na meniace sa globálne podmienky, nové svetové politické usporiadanie a vstup nových aktérov do regionálnej integrácie. Najdôležitejšia zmena spočíva v orientácii regionalizmu navonok, t. j. smerom k zahraničnoobchodnej otvorenosti, hospodárskym reformám a zvyšovaniu medzinárodnej konkurencieschopnosti. Táto špecifická časť nového regionalizmu sa označuje ako otvorený regionalizmus, ktorý sa v regióne Latinskej Ameriky začal rozvíjať v deväťdesiatych rokoch 20. storočia odklonom od stratégie industrializácie substitúciou dovozu. Na začiatku 21. storočia sme však svedkami toho, že dochádza k odmietnutiu niektorých ekonomických východísk otvoreného regionalizmu a

---

³² SANAHUJA, J.A. (2012): Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamérica: El caso de UNASUR. pp. 19-72.

rozvinutiu alternatívneho prístupu k integrácii v rámci nového regionalizmu v podobe postliberálneho regionalizmu.

V konečnom dôsledku tak vzniká situácia, keď niektoré krajiny regiónu stále do určitej miery zostávajú na pozíciách otvoreného regionalizmu, zatiaľ čo iné sa rozhodli pre alternatívu v podobe postliberálneho regionalizmu, ktorá im lepšie umožňuje zároveň dosahovať priaznivý ekonomický vývoj, ako aj podporovať sociálnu inklúziu a rozvoj. Vytvárajú sa tak dve centrá regionalizmu. Jedno tvoria Mexiko, štáty Strednej Ameriky a do určitej miery aj Kolumbia a Čile. Tieto štáty pripisujú väčšiu dôležitosť bilaterálnym dohodám s USA a EÚ, ktoré sú však nekompatibilné s existujúcimi integračnými zoskupeniami. Na druhej strane sa formuje centrum, ktoré sa snaží zabezpečiť si väčšiu autonómnosť v medzinárodnom systéme a najmä voči vplyvu USA v regióne. Tvoria ho predovšetkým štáty Južnej Ameriky. V tomto prípade tak dochádza k zúženiu latinskoamerického regionalizmu na oblasť Južnej Ameriky, kde sa procesy regionálnej integrácia vyvíjajú najdynamickejšie. Výsledkom týchto procesov je predovšetkým vytvorenie zoskupení UNASUR a ALBA.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ARENAL, C. (2009): Mundialización, creciente interdependencia y globalización en las relaciones internacionales. In: *Cursos de Derecho Internacional de Vitoria-Gasteiz*. España : Universidad del País Vasco, 2009. pp. 181-268. ISBN 978-84-9860-242-5.
2. CABALLERO, J. (2007): Problematizing Regional Integration in Latin America: Regional Identity and the Enmeshed State - The Central American Case. [Online.] In: *United Nations University*, 2007. [Citované 03.12.2012.] Dostupné na internete: <<http://www.cris.unu.edu/fileadmin/workingpapers/20070411163758.W-2007-2.pdf>>.
3. CEPAL. (2012): Estadísticas e indicadores. [Online.] In: *Comisión Económica para América Latina y el Caribe*, 2012. [Citované 07.11.2012.] Dostupné na internete: <http://estadisticas.cepal.org/cepalstat/WEB_CEPALSTAT/estadisticasIndicadores.asp?idioma=e>
4. CIHELKOVÁ, E. – BLAŽEK, J. (2004): Teoretické přístupy k regionální integraci. In *Mezinárodní ekonomie*. Praha : Oeconomica, 2004. s. 1-22. ISBN 80-245-0815-X.
5. CIHELKOVÁ, E. (2004): Nový regionalismus: teorie a projevy ve světové ekonomice. In: *Politická ekonomie*, 2004, č. 6, s. 807-822.
6. DURÁN, J. – MALDONADO, R. (2005): América Latina y el Caribe: La integración regional en la hore de las definiciones. In: *CEPAL – Serie Comercio Internacional e Integración*. Santiago de Chile : CEPAL, 2005. pp. 27-42. ISBN 92-1-322836-8.
7. GAMBLE, A. – PAYNE, A. (2004): The World Order Approach. In: *Theories of New Regionalism: A Palgrave Reader*. UK : Palgrave Macmillan, 2004. p. 43-63. ISBN 978-1403901972.
8. GRATIUS, S. (2012): *El auge del regionalismo latinoamericano: ¿Más de lo mismo?*. Madrid : Fundación IDEAS, 2012. 36 pp. ISBN 978-84-15018-99-5.

9. GUDYNAS, E. (2005): "Open Regionalism" or Alternative Regional Integration?. [Online.] In: *International Relations Center*, 2005. [Citované 27.01.2013.] Dostupné na internete: <<http://www.integracionsur.com/americalatina/GudynasCritiqueOpenRegionalism.pdf>>
10. HETTNE, B. (2003): The New Regionalism Revisited. In: *Theories of New Regionalism*. Houndmills : Palgrave Macmillan, 2003. p. 22-42. ISBN 9781403901972.
11. PAYNE, A. – GAMBLE, A. (1996): *Regionalism and World Order*. London : Palgrave Macmillan, 1996. 296 p. ISBN 978-0333636848.
12. SANAHUJA, J. A. (2007): Regionalismo e integración en América Latina: balance y perspectivas. In: *Pensamiento Iberoamericano*, 2007, Vol. 1, no. 0, pp. 75-106.
13. SANAHUJA, J.A. (2012): Regionalismo post-liberal y multilateralismo en Sudamérica: El caso de UNASUR. In: *El regionalismo „post-liberal“ en América Latina y el Caribe: Nuevos actores, nuevos temas, nuevos desafíos*. Buenos Aires : Coordinadora Regional de Investigaciones Económicas y Sociales, 2012. pp. 19-72. ISBN 980-317-196-8.
14. SERBIN, A. (2010): De despertares y anarquías de la concertación regional. In: *Foreign Affairs Latinoamérica*, 2010, vol. 10, no. 3, pp. 6-12.
15. SERBIN, A. (2011): Regionalismo y soberanía nacional en América Latina: los nuevos desafíos. In: *América Latina y el Caribe: multilateralismo vs. soberanía. La construcción de la Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*. Buenos Aires : Teseo, 2011. pp. 49-98. ISBN 9789871354832.
16. SÖDERBAUM, F. (2004): Introduction: Theories of New Regionalism. In: *Theories of New Regionalism: A Palgrave Reader*. UK : Palgrave Macmillan, 2004. p. 1-22. ISBN 978-1403901972.

KONTAKT

Ing. Marián Šabo
 Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
 Fakulta medzinárodných vzťahov
 Ekonomická univerzita v Bratislave
 Dolnozemska cesta 1/b
 852 35 Bratislava
 E-mail: marian.sabo@euba.sk